

Raadsvoorstel

Agendanr. :
Reg.nr. : 106446
B&W verg. : 4 december 2012
Commissie : ROB
Cie_verg. : 8 januari 2013
Raadsverg. : 22 januari 2013

Onderwerp: Herbouw puthuis en Onze-Lieve-Vrouwehuisje

1) Status

Naar aanleiding van het op 13 december 2011 aangenomen initiatiefvoorstel inzake de herbouw van een puthuis en Onze-Lieve-Vrouwehuisje (Mariakapelletje), bieden wij u dit voorstel aan.

2) Samenvatting

Tijdens de raadsvergadering van 13 december 2011 is een initiatiefvoorstel aangenomen m.b.t. de herbouw van een puthuis en Onze-Lieve-Vrouwehuisje op de Markt in 's-Hertogenbosch. Hierbij is toegezegd eerst historisch onderzoek te verrichten naar de verschillende verschijningsvormen van het puthuis en Onze-Lieve-Vrouwehuisje, alvorens de kaders te stellen voor eventuele herbouw. Dit onderzoek is afgelopen najaar afgerond. Het rapport heeft u in november 2012 reeds ontvangen. Dit voorstel betreft een principekeuze en uitgangspunten voor de herbouw van het puthuis en Onze-Lieve-Vrouwehuisje. Er wordt ingezet op hoge kwaliteit, met respect voor het verleden, maar ook voor de realiteit van het heden. Het proces om te komen tot realisatie wordt beschreven met een bijbehorende globale planning. Tot slot wordt inzicht gegeven in de benodigde voorbereidingskosten en voorgesteld om voor de realisatie een bedrag van € 400.000,- (ex btw) in te brengen als potentieel nieuw beleid bij de voorjaarsnota 2014, integrale besluitvorming begroting 2014

3) Voorstel

Bijgaand concept – raadsbesluit vaststellen waarin wordt gevraagd om te besluiten tot:

1. de verdere uitwerking van de herbouw van een nieuw puthuis;
 - al dan niet met een Onze-Lieve-Vrouwehuisje cq. schandpaal;
 - gebaseerd op de maatvoering, verhoudingen en silhouet van het 16^e eeuwse puthuis;
 - waarbij de archeologische resten onaangetast blijven en de oudste putschacht op enige manier zichtbaar blijft;
 - passend in de sfeer/verschijningsvorm van de huidige Markt;
 - op een kwalitatief hoogwaardige, duurzame en vandalismebestendige wijze;
2. het inzetten van € 40.000,- (ex btw) voor de verdere uitwerking van een nieuw puthuis en eventueel Onze-Lieve-Vrouwehuisje;
3. voor de realisatie van een nieuw puthuis en mogelijk Onze-Lieve-Vrouwehuisje een bedrag van € 400.000,- (ex. btw) in te brengen als potentieel nieuw beleid bij de voorjaarsnota 2014, integrale besluitvorming begroting 2014.

Steller : van Esch

Tel. : (073) 615 56 76

E-mail : j.vanesch@s-hertogenbosch.nl

4) Aanleiding

Tijdens de herinrichting van de Markt (2008) is het puthuis (een vrije interpretatie uit 1979 van het 16^e eeuwse puthuis, zoals dat bekend is van het schilderij “De Lakenmarkt”) verwijderd. De relatief gave, nog originele middeleeuwse putschacht werd daarna weer zichtbaar gemaakt onder een ronde glazen plaat. Deze plaat ligt in een zeshoekig hardstenen plateau, dat de contouren weergeeft van het eerste puthuis.

Na beschadiging van de glasplaat is tijdens de raadsvergadering van 13 december 2011 een initiatiefvoorstel aangenomen m.b.t. de herbouw van een nieuw puthuis en eventueel Mariakapelletje. De verschijningsvorm van deze bouwwerken dient volgens het besluit uit december 2011 gebaseerd te zijn op gedegen historische onderzoek, dat de basis moet vormen voor een nieuw ontwerp. Dit onderzoek is inmiddels afgerond en het onderzoeksrapport is ter informatie in november 2012 aan de raad toegestuurd. In dit raadsvoorstel wordt verder ingegaan op de verschillende mogelijkheden van herbouw en wordt een principe-keuze aan u voorgelegd. Tevens wordt een beeld geschetst van het daarbij behorende proces, de planning en de te verwachten kosten.

5) Inhoud

Korte samenvatting van het onderzoeksrapport

Het doel van het onderzoek was om informatie aan te dragen die kan bijdragen aan een cultuurhistorisch verantwoord ontwerp voor de herbouw van het puthuis, al dan niet in combinatie met een “Mariakapelletje”. (het gebouwtje wordt in de archieven “Onze-Lieve-Vrouwe-huisje” genoemd, of soms “Kaak” (= schandpaal)). Allereerst is archiefonderzoek gedaan om zoveel mogelijk te weten te komen over de verschillende gedaanten die de put, en later pomp, op de Markt heeft gehad. Vervolgens is gekeken of we over voldoende informatie beschikken om het 16^e eeuwse puthuis, zoals dat bekend is van het schilderij “De Lakenmarkt”, daadwerkelijk terug te bouwen. Uit cultuurhistorisch oogpunt heeft dit het nadeel, dat een puthuis ontstaat dat qua architectuur niet meer goed past bij de huidige markt, die in hoofdzaak een 19^e eeuwse verschijningsvorm heeft. Daarom is ook gekeken naar de mogelijkheden tot herbouw van andere varianten. Er zijn echter geen varianten gevonden die het mogelijk maken de putschacht onder het puthuis goed in beeld te brengen. Dat is jammer, omdat dit deel van de put verreweg het oudst is en daarom uit cultuurhistorisch oogpunt zeer waardevol. Daarom hebben de onderzoekers de vrijheid genomen om te kijken naar fraaie voorbeelden uit andere steden, die mogelijk een inspiratiebron kunnen zijn voor een nieuw ontwerp in 19^e eeuwse stijl, dat een beter zicht op de oude putschacht mogelijk zou maken. Een dergelijk puthuis heeft er echter in onze stad nooit gestaan.

Vanaf het midden van de 15^e eeuw heeft er een put gestaan op de plek waar nu de resten nog zichtbaar zijn. Rond die tijd is waarschijnlijk ook een combinatie van schandpaal en Onze-Lieve-Vrouwehuisje naast de put gemaakt. Beide bouwwerken zijn in de loop van de geschiedenis verschillende keren vernieuwd of aangepast. Het Onze-Lieve-Vrouwehuisje werd in 1632 afgebroken, nadat er op een andere plek een nieuw was gebouwd in meer barokke vormen. Vanaf de tweede helft van de 17^e eeuw is er waarschijnlijk geen sprake meer van een Onze-Lieve-Vrouwehuisje op de Markt.

In 1632 werden ook de putopbouw en het puthuis gesloopt en de put overwelfd. Er kwam een nieuwe stadspomp en de putschacht zelf was vanaf dat moment niet meer zichtbaar. Deze pomp werd enkele malen vernieuwd, totdat hij in 1871 van de Markt verdween. Het duurde tot

1979 dat de originele putschacht tijdens archeologisch onderzoek weer werd gevonden. Er kwam een (moderne) interpretatie van het puthuis boven op te staan. Deze is in 2008 weer afgebroken.

Op basis van de gegevens uit de verschillende onderzoeken is het mogelijk om een redelijk betrouwbare herbouw van het puthuis uit 1520 en het Onze-Lieve-Vrouwehuisje te maken, al zullen enkele details in het ongewisse blijven. Een nadeel van de herbouw van dit puthuis is echter het gesloten karakter, waardoor de originele archeologische resten niet of lastig te zien zijn. Ook lijkt het gesloten, middeleeuwse karakter van een herbouwd puthuis minder goed aan te sluiten bij de overwegend 19^e eeuwse architectuur van de Markt. M.b.t. het Onze-Lieve-Vrouwehuisje kan gesteld worden dat deze onlosmakelijk verbonden lijkt aan het 16^e eeuwse puthuis, omdat zij een twee-eenheid vormen. Midden op de markt stonden in die tijd een put en een schandpaal, met daarop een "lantaarn" met een beeltenis van de patroon van de stad. Deze combinatie kwam vaker voor in middeleeuwse steden. Vermoedelijk ging men ervan uit, dat de heilige het water zou beschermen en de zondaar tot inkeer zou brengen.

De historisch verantwoorde herbouw van een stadspomp, zoals die uit 1761, is zeer goed mogelijk. Er zijn zeer veel (gedetailleerde) gegevens beschikbaar. Door zijn geringe omvang en vormgeving zal deze pomp geen conflict opleveren met de overwegend 19^e eeuwse gevelwanden van de Markt. Een nadeel is dat de originele archeologische resten niet zichtbaar zijn.

Afweging voor de herbouw van een puthuis:

Uit het historisch onderzoek kan worden geconcludeerd dat een vrij nauwkeurig, historisch verantwoorde herbouw van het puthuis alleen zinvol is, als wordt geaccepteerd dat de authentieke historische waterput (de gemetselde schacht) niet meer, of in beperkte mate kan worden getoond. Tijdens de discussie n.a.v. het initiatiefvoorstel werd echter aangegeven dat het zichtbaar houden van deze originele archeologische resten wel belangrijk werd gevonden.

Tevens moet de vraag worden gesteld of historiserend bouwen of reconstructie van een volledig verdwenen middeleeuws bouwwerk in dit geval een logisch keuze is. In de monumentenzorg wordt soms voor (gedeeltelijke) reconstructie gekozen als een monument door latere aantasting ernstig is ontsierd. Daarvan is hier geen sprake. Daarnaast is de omgeving, het aanzien van de markt, sinds de 16e eeuw fundamenteel gewijzigd. Het is nog steeds een prachtig stadsgezicht, maar het is niet meer 16e eeuws. Reconstructie van de 16e eeuwse put zou op de huidige markt daarom een vreemd element zijn.

Maar er zijn andere mogelijkheden. Wanneer men belangrijke historische elementen herkenbaar wil maken in het stadsbeeld kan ook worden gekozen voor een eigentijdse vorm waarin de historische vorm herkenbaar blijft, en waarin nog bestaande relictten zichtbaar of beleefbaar blijven. Onze stad heeft bij het herstel van de vestingwerken met deze benaderingswijze internationaal aansprekende resultaten bereikt. Deze werkwijze of ontwerphilosofie zou ook kunnen worden toegepast voor het nieuwe puthuis op de markt. Een nieuwe, eigentijdse interpretatie biedt ook mogelijkheden om in te spelen op de huidige omgeving van het mogelijke puthuis, gebruik te maken van moderne technieken als verlichting en ontluchting, en op een verantwoorde, vandalismebestendige en duurzame wijze te bouwen.

Daar op volgend kan de vraag gesteld worden of de twee-eenheid van puthuis en Onze-Lieve-Vrouwehuisje cq. schandpaal nog steeds logisch is. Het Onze-Lieve-Vrouwehuisje annex schandpaal is immers een typische uiting van de middeleeuwse maatschappij, waarin de profane en de religieuze cultuur innig verbonden waren.

Conclusie:

Naar aanleiding van het eerder genoemde initiatiefvoorstel is in december 2011 besloten om het puthuis en eventueel het Mariakappelletje terug te laten keren op de Markt. Het historische onderzoek heeft meer inzicht gegeven in de verschillende verschijningsvormen van deze put (en later pomp). Een reconstructie van de 16^e eeuwse put (bekend van het schilderij "De Lakenmarkt") is in technische zin redelijk goed uit te voeren. Aan deze reconstructie kleven echter ook een aantal nadelen, zoals het niet of lastig zichtbaar maken van de originele middeleeuwse resten en het contrast met de hoofdzakelijk 19^e eeuwse gevels van de Markt.

Het tastbaar en beleefbaar maken van de put op de Markt is een belangrijke, en tevens lastige opgave. Het is het figuurlijke middelpunt van de stad. Hier moet gekozen worden voor hoge kwaliteit, met respect voor het verleden, maar ook voor de realiteit van het heden. Gezien de hierboven beschreven afwegingen, de in het onderzoeksrapport aangereikte informatie en de wens om de originele archeologische resten zichtbaar te houden wordt voorgesteld om niet te kiezen voor een 1 op 1 reconstructie van de situatie uit de 16^e eeuw, maar voor een interpretatie van dit puthuis, waarbij rekening gehouden kan worden met de wensen van deze tijd.

Samengevat stellen wij voor om:

- een puthuis te bouwen op de Markt;
- al dan niet met een Onze-Lieve-Vrouwehuisje cq. schandpaal;
- gebaseerd op de maatvoering, verhoudingen en silhouet van het 16^e eeuwse puthuis;
- waarbij de archeologische resten onaangetast blijven en de oudste putschacht op enige manier zichtbaar blijft;
- passend in de sfeer/verschijningsvorm van de huidige Markt;
- op een kwalitatief hoogwaardige, duurzame en vandalismebestendige wijze;

Verlichting is essentieel voor de zichtbaarheid van de originele resten en het is wenselijk om het te bouwen puthuis ook aan de buitenkant aan te lichten. De mogelijkheid om zitgelegenheid aan of rondom het puthuis te creëren is wenselijk, maar niet noodzakelijk.

6) Procedure en planning

Om tot een goed ontwerp te komen stellen wij voor om een drietal ontwerpers uit te nodigen een schetsontwerp te maken op basis van de hierboven genoemde uitgangspunten. Deze ontwerpers moeten in staat zijn om met gevoel voor historie een nieuw puthuis en mogelijk Onze-Lieve-Vrouwehuisje te ontwerpen. Hen zal gevraagd worden een schetsontwerp te maken, inclusief toelichting en globale kostenindicatie. De schetsontwerpen worden gepubliceerd, zodat iedereen de kans krijgt hierop zijn visie of reactie te geven. Het college wil zich bij het bepalen van een uiteindelijke keuze laten adviseren door enkele objectieve deskundigen op het gebied van architectuur en cultuurhistorie. Hiervoor kan bijvoorbeeld

medewerking worden gevraagd aan de Rijksbouwmeester en de Rijksadviseur Cultureel Erfgoed. Uiteindelijk zal het college één schetsvoorstel ter besluitvorming aan de raad voorleggen.

Het uitgekozen schetsontwerp zal door de betreffende ontwerper verder uitgewerkt worden tot een definitief ontwerp (inclusief exacte kostenraming), dat als basis kan dienen voor de benodigde vergunningen en uitvoeringsbestekken. Na het vaststellen van het definitief ontwerp en het beschikbaar stellen van het benodigde budget, worden de definitieve vergunningen aangevraagd en de uitvoering gestart.

Indien de hierboven beschreven aanpak wordt gevolgd kan globaal de volgende planning worden aangehouden.

Februari 2013	verfijnen programma van eisen en verzoeken architecten.
April 2013	publicatie 3 schetsontwerpen, mogelijkheid tot reageren
September 2013	vaststelling uit te werken schetsplan door de gemeenteraad
Najaar 2013	uitwerking tot definitief plan
December 2013	vaststelling definitief plan door college
Winter 2014	vergunningtraject en besteksvorming
Voorjaar 2014	Start uitvoering (ovb van benodigde vergunningen)

7) Financiële paragraaf

De gekozen ontwerpers zullen voor het opstellen van een schetsontwerp (met bijbehorende toelichtingen en globale kostenraming) elk maximaal € 7.500,- ontvangen (ex. btw, inclusief overige toeslagen). Voor de verdere uitwerking en engineering die moet leiden tot een definitief ontwerp is naar verwachting € 17.500,- nodig. Hierbij inbegrepen zijn de kosten voor communicatie, leges, interne projectbegeleiding, etc. De totale voorbereidingskosten komen daarbij op € 40.000,- (ex btw). Voorgesteld wordt hiervoor het budget van € 43.000,- in te zetten, dat oorspronkelijk in september 2011 is gereserveerd voor herstel/aanpassing van de glasplaat en onderliggende constructie.

De put op de Markt vormt een middelpunt van de stad. Een hier te bouwen puthuis dient dan ook van de hoogste kwaliteit te zijn, in beeld, materialisering, technische uitvoering en onderhoud. Wij zijn ons er bewust van dat dit gepaard zal gaan met hoge kosten. Dit geldt voor realisatie, maar ook zeker voor het beheer.

In 2011 is aan Verlaan & Bouwstra Architecten gevraagd een kostenraming op te stellen voor de herbouw van een puthuis en Onze-Lieve-Vrouwehuisje, zoals dat in de 16^e eeuw op de Markt heeft gestaan. Vanwege het ontbreken van exacte details, zijn hierbij uiteraard een aantal aannames gedaan. De uiteindelijke kostenraming voor beide objecten bedroeg afgerond € 400.000,00 exclusief btw en interne kosten, inclusief overige toeslagen. (ongeveer € 325.000,00 voor het puthuis en 75.000,00 voor de Mariakapel). Er moet dus rekening mee worden gehouden dat herbouw van een puthuis en eventueel Onze-Lieve-Vrouwehuisje, in welke vorm dan ook, veel meer gaat kosten dan de bedragen die in 2011 tijdens de behandeling van het initiatiefvoorstel genoemd zijn.

Voorgesteld wordt rekening te houden met een reservering van € 400.000,00 (ex btw, maar inclusief interne kosten) als kaderstellend budget voor de realisatie van een nieuw puthuis en Onze-Lieve-Vrouwehuisje, en dit bedrag in te brengen als potentieel nieuw beleid bij de

voorjaarsnota 2014, integrale besluitvorming begroting 2014. Indien later bij de keuze van één van de schetsontwerpen wordt besloten om af te zien van de realisatie van een Onze-Lieve-Vrouwehuisje, zal rekening gehouden moeten worden met een reservering van € 325.000,- als kaderstellend budget.

In de geest van het aangenomen initiatiefvoorstel zal gezocht worden naar bijdragen vanuit de samenleving om de gemeentelijke inzet te beperken.

Burgemeester en wethouders van 's-Hertogenbosch,
De secretaris, De burgemeester,

mr. drs. I.A.M. Woestenberg mr. dr. A.G.J.M. Rombouts

Bijlagen:

1. Onderzoekrapportage: "Cultuurhistorisch onderzoek stadspuut en Onze-Lieve-Vrouwehuisje op de Markt te 's-Hertogenbosch. (*reeds toegezonden in november 2012*)
2. Kostenraming reconstructie puthuis en Onze-Lieve-Vrouwehuisje (*Verlaan & Bouwstra architecten, oktober 20011*)

Ter inzage:

De gemeenteraad van 's-Hertogenbosch in zijn openbare vergadering van 22 januari 2013;

gezien het voorstel van burgemeester en wethouders d.d. 4 december 2012, regnr.106446;

gelet op de Gemeentewet;

Besluit

In te stemmen met:

1. de verdere uitwerking van de herbouw van een nieuw puthuis;
 - al dan niet met een Onze-Lieve-Vrouwehuisje cq. schandpaal;
 - gebaseerd op de maatvoering, verhoudingen en silhouet van het 16^e eeuwse puthuis;
 - waarbij de archeologische resten onaangetast blijven en de oudste putschacht op enige manier zichtbaar blijft;
 - passend in de sfeer/verschijningsvorm van de huidige Markt;
 - op een kwalitatief hoogwaardige, duurzame en vandalismebestendige wijze;
2. het inzetten van € 40.000,- (ex btw) voor de verdere uitwerking van een nieuw puthuis en eventueel Onze-Lieve-Vrouwehuisje;
3. voor de realisatie van een nieuw puthuis en mogelijk Onze-Lieve-Vrouwehuisje een bedrag van € 400.000,- (ex. btw) in te brengen als potentieel nieuw beleid bij de voorjaarsnota 2014, integrale besluitvorming begroting 2014.

's-Hertogenbosch,
De gemeenteraad voornoemd,
De griffier,

De voorzitter,

drs. A. van der Jagt

mr. dr. A.G.J.M. Rombouts